

de mos

Jaargang 41
Juni 2025

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

6

nidi

inhoud

- 1 Bevolkingsimplosie: een reëel perspectief?
- 5 De feiten rond het geld dat immigranten naar hun herkomstland sturen
- 8 Van bevolkingskrimp naar -groei en krapte op de woningmarkt

Foto: pixabay.com

Bevolkingsimplosie: een reëel perspectief?

HARRY VAN DALEN, CASPER VAN EWIJK & SANDER MUNS

De vrees groeit in sommige landen dat zij een bevolkingsimplosie mee zullen maken. Maar hoe reëel is dat? Op basis van Eurostat-projecties tot het jaar 2100 is een dergelijk scenario van sterke krimp mogelijk door een lager kindertal dan wel wanneer migratie geen rol meer speelt. Het gevolg zal niet alleen een structurele bevolkingskrimp zijn maar ook een nog sterker vergrijzende samenleving.

De laatste jaren doen steeds meer verhalen de ronde over een geboortecrisis met een krimpende bevolking of zelfs een 'bevolkingsimplosie' als gevolg. Het is een regelmatig terugkerend onderwerp in de nationale en internationale pers en in extremere kringen wordt gesproken over een 'demografische winter'. Een bevolkingsimplosie is ongeveer het spiegelbeeld van de jaren zestig en zeventig, toen men juist bevreesd was voor een bevolkingsexplosie en onhoudbare geboortecijfers in ontwikkelingslanden. Halverwege de jaren zestig piekte de groei van de wereldbevolking. In 1968 verwoordde de Amerikaanse ecooloog Paul Ehrlich zijn zorgen hierover in het boek *The Population Bomb*. Honderden miljoenen zouden sterven van honger als er niet snel ingegrepen zou worden. En daarmee was de toon in het publieke debat gezet. Die zorgen sijpelden in 1972 door in het rapport van de Club van Rome, waar Ehrlich overigens deel van uitmaakte. Sinds die tijd is het tempo van de bevolkingsgroei alleen maar gedaald; de wereldbevolking groeit nog wel maar in een steeds langzamer tempo. De consequenties voor milieu en klimaat van de groeiende wereldbevolking, waar toen voor gewaarschuwd werd, zijn echter wel tastbaar. Momenteel omvat de

De hier gebruikte bevolkingscijfers en prognoses zijn gebaseerd op die van Eurostat, het statistisch bureau van de Europese Unie. Eurostat maakt bevolkingsprognoses tot 2100 voor alle landen die tot de Europese regio behoren. De gebruikte prognoses zijn in 2023 gemaakt. Voor het maken hiervan gebruikt men een uniforme methode en uniforme varianten voor alle landen. Dit vergroot de vergelijkbaarheid tussen landen. Een nadeel is dat men deze prognoses niet kan vergelijken met die van het CBS. Op vele vlakken bieden de CBS-prognoses een meer gedetailleerde onderbouwing van bevolkingsprognoses. Helaas gaan de CBS-prognoses niet verder dan het jaar 2070.

wereldbevolking 8,2 miljard inwoners. Van een bevolkingsexplosie is echter geen sprake meer. Integendeel, nu wordt steeds vaker gesproken over een bevolkingsimplosie. Structurele bevolkingskrimp zou echter een betere omschrijving zijn omdat demografische processen zich in de regel langzaam voltrekken.

In dit artikel willen we aan de hand van bevolkingscijfers (zie kader) over het verleden en de toekomst het schrikbeeld van een bevolkingsimplosie en vergrijzing voor Nederland en Europa tegen het licht houden. Is het een reële mogelijkheid? En wat zou dit mogelijkserwijs betekenen voor de houdbaarheid van de verzorgingsstaat wanneer de verhouding tussen actieve en inactieve bevolking uit balans raakt?

Een blik op Europese bevolkingsgroei

Een blik op het verleden van de bevolkingsgroei in de EU krijgt meer diepgang door de basisprincipes van demografische boekhoudkunde in acht te nemen. Bevolkingsgroei vindt plaats door (1) natuurlijke groei - het aantal levend geboren kinderen minus het aantal overledenen - en (2) netto migratie - het saldo van immigratie en emigratie. Als we naar figuur 1 kijken, waar de Europese bevolkingsgroei is afgebeeld alsook de onderliggende drijvende krachten, dan wordt een aantal zaken duidelijk. Allereerst vertoont de natuurlijke groei vanaf 1960 een duidelijk dalende trend. Dit hangt samen met het dalende kindertal (per vrouw) in Europa. Zo rond 1995 tot ongeveer 2015 is de natuurlijke bevolkingsgroei in de

buurt van het nulpunt en de laatste tien jaar zien we duidelijk een verdere neergang. Daarnaast zien we dat de component van *netto migratie* op Europees niveau tot halverwege de jaren tachtig rond de nul procent schommelde, daarna is het saldo voortdurend positief. Met andere woorden, de Europese Unie (EU) kreeg vanaf die tijd de status van immigratieregio. Vele Europese landen kregen te maken met immigratie van buiten de EU onder meer maar zeker niet uitsluitend vanwege vluchtelingenstromen (denk aan Syrië en Oekraïne). Maar ook arbeids- en studiemigratie en gezinshereniging spelen zeker in ons land een grote rol in het positieve migratiesaldo.

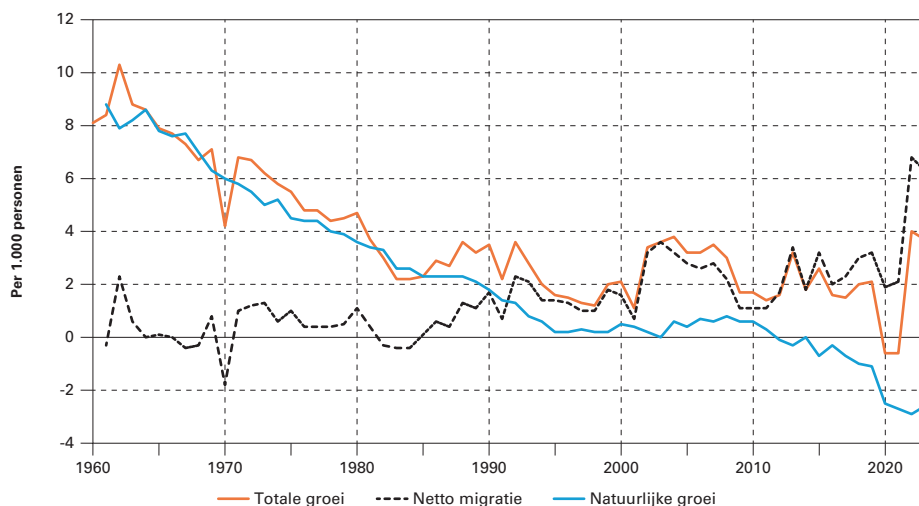
De dalende *natuurlijke* bevolkingsgroei is te samen met het toenemende belang van immigratie een belangrijk gegeven als men na wil denken over mogelijke toekomstige ontwikkelingen. De totale bevolkingsgroei is over de gehele periode positief, met uitzondering van de coronajaren, toen de natuurlijke groei sterk terugviel door de oversterfte vanwege het coronavirus en migratiebewegingen getemperd werden. Grofweg kan men zeggen dat voor de eerste helft van de tijdlijn in figuur 1 de bevolkingsgroei vooral rustte op natuurlijke groei en voor de tweede helft van de tijdlijn op netto immigratie. Dit beeld is voor de meeste EU-landen van toepassing en zeker ook voor Nederland, waar netto migratie vanaf de jaren tachtig over het algemeen positief is geweest.

Toekomst bevolkingsgroei Nederland

Om een goed beeld te krijgen van de verre toekomst tot het jaar 2100 schetsen we op deze plek de toekomst van Nederland zoals berekend door Eurostat in haar bevolkingsprognoses. In figuur 2 presenteren we het waargenomen verleden vanaf 1960 tot 2023, alsook de verbeelde toekomstontwikkeling (basisprognose) en een aantal varianten dat de gevoeligheid van de prognose laat zien wanneer een van de veronderstellingen rond geboorte, sterfte of migratie wordt veranderd.

Volgens de basisprognose voor Nederland neemt de bevolking nog licht toe tot 2050 en blijft deze daarna hangen op een niveau iets onder de 19 miljoen inwoners om vanaf rond 2080 langzaam terug te zakken tot 18,3 miljoen in 2100. De varianten rond deze basisprognose geven aan hoe gevoelig de prognose is voor andere veronderstellingen. Een hogere netto immigratie leidt tot een grotere bevolking van 20,2 miljoen en een lager sterftecijfer tot 18,6 miljoen inwoners in 2100. Het perspectief van een bevolkingskrimp tekent zich duidelijk af als we veronderstellen dat de netto migratie of het kindertal lager uitpakt, maar vooral in de variant waarin de netto migratie op nul is gesteld voor alle toekomstige jaren. Met andere woorden, de internationale component van bevolkingsgroei wordt in deze variant uitgeschakeld en wat we zien is hoe de bevolking zich ontwikkelt als alleen de natuurlijke groei vrij spel krijgt. Het eindresultaat is een bevolkingsniveau van 12,7 miljoen inwoners in 2100. Als beide ontwikkelingen (minder kinderen en nul migratie) tegelijk plaatsvinden (niet afgebeeld), komt het perspectief van een implosie duidelijker in beeld.

Figuur 1. Totale bevolkingsgroei in de Europese Unie uiteengehaald naar natuurlijke bevolkingsgroei^a en netto migratie^b, 1960-2023 (per 1.000 personen)

Noten: (a) natuurlijke bevolkingsgroei = geboorte minus sterfte. (b) netto migratie = immigratie minus emigratie inclusief statistische/administratieve correcties. Exclusief Franse overzeese gebiedsdelen tot en met 1997. Breuken in datareeksen: 1991, 1998, 2000-01, 2008, 2010-12, 2014, 2015, 2017, 2019, 2021-2023.

Bron: Eurostat (2023).

Voor de 27 Europese lidstaten samen (EU27, niet afgebeeld) zijn de effecten van verschillende varianten van de prognose vergelijkbaar met die van Nederland, behalve voor de mate van krimp. Waar Nederland in de basisprognose nog een bijna gelijkblijvend inwonertal laat zien, is er in de EU27 sprake van een forse krimp: van 451 miljoen in 2023 naar 419 miljoen in 2100. Dit is een daling van 7 procent tegenover een lichte stijging van 2 procent in Nederland. Met de varianten ‘geen migratie’ en ‘lager kindertal’ komt de bevolking van de EU27 in 2100 zelfs uit op 354 respectievelijk 295 miljoen personen (een daling van 22% en 35%).

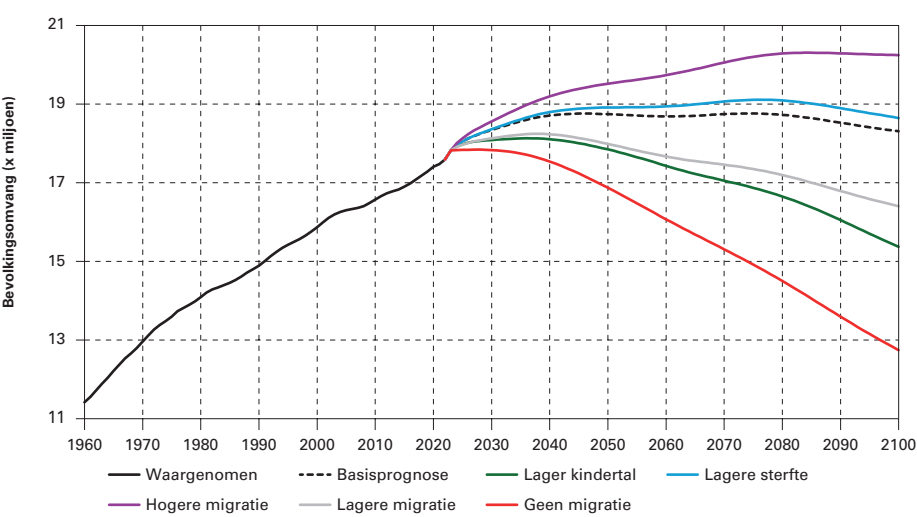
Gevolgen voor grijze druk

Deze mogelijke ontwikkelingen in kindertal, sterfte en migratie in de bevolkingsgroei hebben gevolgen voor de omvang én samenstelling van de bevolking van de toekomst. De bevolkingsomvang is al in figuur 2 verbeeld, maar de samenstelling is van groter belang voor sociale voorzieningen (denk aan AOW) waar de verhouding tussen jong en oud van groot belang is. En indirect zullen demografische veranderingen ook weer via (pensioen)besparingen en ontsparingen hun invloed uitoefenen op de economische groei en de kapitaalmarktrente. Figuur 3 laat zien dat de grijze druk – in dit geval de verhouding tussen 65-plussers ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking van 15-64 jaar – sterk stijgt: van 31 procent in 2022 tot 58 procent in 2100. Die stijging wordt nog eens versterkt in het extreme scenario waar de netto migratie op nul wordt gesteld over de gehele periode. Zonder migratie, wanneer de natuurlijke bevolkingsgroei de enige drijvende kracht is, veroudert de bevolking sterk(er). De invloed van nul-migratie op de grijze druk wordt bijna geëvenaard door het scenario van een daling van het geboortecijfer (een permanente daling van ongeveer 1,6 naar 1,3 kinderen per vrouw).

De invloed van verschillende demografische varianten op de grijze druk in Nederland en de EU is samengevat in de tabel. Hieruit blijkt dat de bovenstaande algemene conclusie overeind blijft, en de effecten van de varianten voor Nederland in overeenstemming zijn met de gemiddelde effecten op EU27-niveau.

Toch kunnen er binnen Europa grote verschillen optreden en dat heeft vooral te maken met het feit dat sommige landen, zoals Spanje en Italië, al jaren te maken hebben met een sterk gedaald kindertal. De vergrijzing in die landen is nu al zichtbaar in grijze druk-indicatoren. En ook hier leidt een variant van de prognose met een lager kindertal tot een sterkere bevolkingsvergrijzing. De grijze druk in landen als Spanje en Italië is in de basisprognose duidelijk hoger dan het Europees gemiddelde met percentages van 70 en 71 voor het jaar 2100. Met een lager kindertal stijgt die druk naar 80, respectievelijk 81 procent in 2100. In het scenario waarin de internationale migratie totaal wegvalt zal de grijze druk stijgen naar 86 procent voor Spanje en 83 procent voor Italië. Met andere woorden, tegenover 10 65-plussers staan in het jaar 2100 12 personen die tot de

Figuur 2. Bevolkingsontwikkeling Nederland, verleden en toekomst 1960-2100, vanaf 2023 basisprognose en prognosevarianten^a van Eurostat

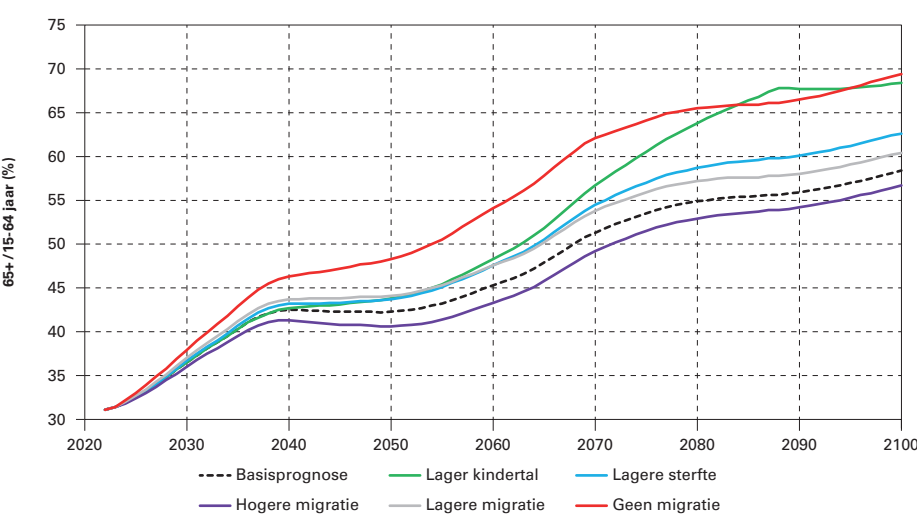
Noot (a) De varianten omvatten: (1) lager kindertal: de geboortecijfers zijn 20% lager dan de basisprognose voor ieder jaar in de periode 2023-2100; (2) lagere sterfte: de sterftecijfers zijn dusdanig lager zodat de levensverwachting bij geboorte 2 jaar hoger is in 2070 vergeleken met de basisprognose; (3) hogere migratie: de netto migratie is hoger door een 33% hogere immigratiestroom van buiten de EU voor ieder jaar in de periode 2023-2100; (4) lagere migratie: de netto migratie is lager door een 33% lagere immigratiestroom van buiten de EU voor ieder jaar in de periode 2023-2100 (5) geen migratie: verondersteld wordt dat de netto migratie in ieder jaar nul is in de periode 2023-2100.

Bron: Eurostat (2023), prognoses en historie van bevolkingsontwikkeling.

potentiële beroepsbevolking behoren. Ter vergelijking, in 2022 was die verhouding nog 10 op 30.

Tot slot, bij dit soort verhoudingsgetallen zoals de ‘grijze druk’ past de relativisering dat in veel Europese landen de pensioenleeftijd verhoogd is of wordt. In het geval van Nederland is de AOW-leeftijd gekoppeld aan de levensverwachting. Door de pensioenleeftijd te koppelen aan de levensverwachting (en dus de ontwikkeling van sterftecijfers) wordt de invloed van de stijgende le-

Figuur 3. Ontwikkeling van de grijze druk (65+/15-64 jaar) in Nederland, 2022-2100, basisprognose en prognosevarianten van Eurostat (in procenten)

Voor informatie over de varianten zie noten figuur 2.

Bron: Eurostat (2023).

Grijze druk in de Europese Unie en Nederland (verhouding 65+/15-64 jaar, in %), 2022 versus 2100 (verandering grijze druk t.o.v. basisprognose tussen haakjes)						
	2022	Prognose en varianten voor het jaar 2100:				
		Basisprognose	Lager kindertal	Lagere sterfte	Hogere migratie	Geen migratie
Nederland	31	58	68 (+10)	63 (+5)	57 (-1)	69 (+11)
EU27	33	60	70 (+10)	64 (+4)	58 (-2)	69 (+9)
Bron: Eurostat (2023).						

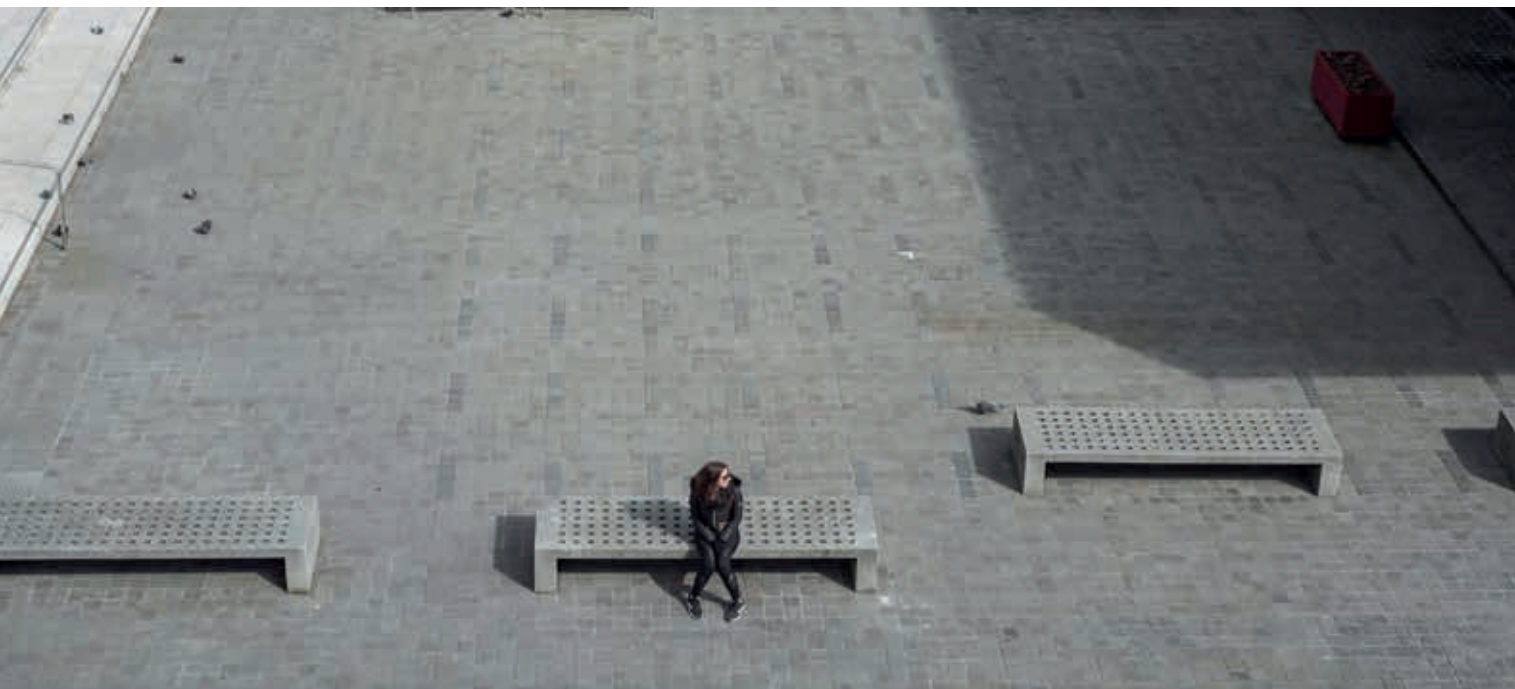

Foto: Steve Barker/Unsplash

vensverwachting op de grijze druk sterk beperkt. Dat geldt uiteraard niet voor de ontwikkeling in het geboortecijfer en zoals men hierboven ziet heeft een 20 procent lager kindertal een aanzienlijk grotere impact dan bijvoorbeeld de verlenging van de levensverwachting met twee jaar. Het zijn weliswaar onvergelykbare grootheden, maar het zijn beide geen onvoorstelbare veranderingen.

Conclusies

Is een bevolkingsimplosie nu een reëel perspectief of niet? Volgens de basisprognose van Eurostat is eerder een gematigde groei dan wel stagnatie de meest waarschijnlijke uitkomst voor Nederland. Maar met een voorspellingstermijn van 75 jaar waarin er veel kan veranderen is het beter om ook in scenario's te denken. En de bevolkingsscenario's van Eurostat laten zien dat vooral een dalend kindertal en een lagere netto migratie – en in het extreme geval een netto migratie van nul – de Nederlandse bevolking aanmerkelijk tot zeer sterk zullen doen dalen. Hoe waarschijnlijk een permanent laag kindertal dan wel het wegvallen van de internationale migratie is blijft dan de hamvraag. Het huidige kindertalcijfer van 1,4 kinderen per vrouw wordt sterk beïnvloed door de huidige ontwikkelingen in de samenleving, zoals een krappe woningmarkt en precare arbeidsmarktpositie voor jongvolwassenen. Of dit 75 jaar lang zo blijft is moeilijk voor te stellen, maar zelfs als deze ontwikkeling in kindertal 5 of 10 jaar voortduurt dan laat dit langdurig zijn sporen na in de leeftijdsopbouw van een bevolking. Het andere element dat een sterke krimp kan veroorzaken is het scenario van een permanente netto-migratie van nul. De consequentie van een dergelijke ontwikkeling zal een versterkte bevolkingskrimp zijn met een navenante sterke vergrijzing van de bevolking. Ook hier geldt dat een dergelijk scenario moeilijk voorstelbaar is. Het laat echter wel zien dat als landen het alleen van hun natuurlijke bevolkingsgroei moeten hebben, krimp en een versterkt vergrijzingsproces onvermijdelijk zijn.

Deze bijdrage maakt deel uit van het topicality-project van Netspar, getiteld 'Bevolkingsimplosie: gevolgen voor pensioenen in Nederland'

Harry van Dalen, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen en Tilburg University, e-mail: dalen@nidi.nl

Casper van Ewijk, Netspar, Tilburg University, e-mail: C.vanEwijk@tilburguniversity.edu

Sander Muns, Sociaal en Cultureel Planbureau en Tilburg University, e-mail: s.muns@scp.nl

LITERATUUR:

- Anthony, A. (2024), The global fertility crisis: are fewer babies a good or a bad thing? Experts divided, *The Guardian*, 2 november 2024.
- Dalen, H.P. van en K. Henkens (2021), When is fertility too low or too high? Population policy preferences of demographers around the world. *Population Studies*, 75(2), pp. 289-303.
- Ehrlich, P. (1968), *The population bomb – Population control or race to oblivion?* New York: Ballantine Books.
- Grenham, D. (2025), *The population implosion: What choices do we have?* Londen: Institute and Faculty of Actuaries.
- Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 (2024), *Gematigde groei – Rapport van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050*, Den Haag: SDO 2050.
- Wijk, D. van (2025), Lagere inkomens beginnen steeds minder vaak aan kinderen. *ESB*, 110 (4845), pp. 200-202.

De feiten rond het geld dat immigranten naar hun herkomstland sturen

KOEN VELDMAN

Immigranten nemen bij hun vertrek naar Nederland geen afscheid van hun herkomstland. Zo stuurt een kwart van hen geld naar familie of vrienden in dat land. Immigranten uit Polen, Suriname en Somalië doen dit vaker dan andere immigranten en vluchtelingen doen dit minder dan andere immigranten. Ook speelt inkomen en contact met familie een rol: wie meer verdient en nog regelmatig contact heeft met familie stuurt vaker geld terug.

Migratie en integratie zijn veelbesproken thema's in de politiek, wetenschap en media. Vaak gaat het over de toename van immigratie, discriminatie of hoe immigranten hun plek vinden in de samenleving. Een aspect dat minder aandacht krijgt is dat migratie voor veel mensen geen definitief afscheid betekent van hun herkomstland (meestal het geboorteland). Veel immigranten blijven verbonden door het sturen van geld naar het herkomstland. Die geldstromen zijn behoorlijk groot: volgens de Internationale Organisatie voor Migratie maakten alle immigranten wereldwijd in 2023 zo'n 650 miljard dollar over. Ook vanuit Nederland wordt er door immigranten veel geld naar de herkomstlanden gestuurd. Volgens gegevens van de Wereldbank werd er in 2023 zo'n 15 miljard euro gestuurd, wat bijvoorbeeld aanzienlijk meer is dan de Nederlandse uitgaven aan ontwikkelingshulp (7,4 miljard euro in 2023). Het gestuurde bedrag is de afgelopen twee decennia aanmerkelijk toegenomen: werd er in het jaar 2000 nog anderhalf miljard euro verstuurd, in 2010 was dit bedrag opgelopen tot 12 miljard euro en inmiddels tot ruim 15 miljard euro. Deze toename komt door een samenloop van omstandigheden. Allereerst is het aantal immigranten dat in Nederland woont de afgelopen jaren toegenomen van 1,4 miljoen in 2000 naar 2,8 miljoen in 2023. Ten tweede is de welvaart gestegen door hogere inkomens en tot slot hebben technologische ontwikkelingen, zoals internetbankieren, het makkelijker en goedkoper gemaakt om internationaal geld over te maken. Hoewel veel immigranten geld sturen, zijn er ook belangrijke verschillen tussen immigrantengroepen. In dit artikel bespreek ik op basis van gegevens uit de Survey Integratie Minderheden (SIM) naar wie er geld wordt gestuurd, waarom en door wie. De gebruikte enquêtes zijn gehouden tussen 2006 en 2015 (zie kader) onder Turkse, Surinaamse, Marokkaanse, Antilliaanse, Irakese, Iranese, Somaliëse, Afghaanse, Chinese en Poolse immigranten.

Naar wie wordt er geld gestuurd?

Uit de enquêtes bleek dat gemiddeld genomen 26 procent van de immigranten in de 12 maanden voorafgaand aan het interview geld naar het herkomstland te hebben gestuurd. Als immigranten geld sturen is dat meestal naar familieleden in het herkomstland. Zoals weergegeven in figuur 1 stuurt 49 procent van de immigranten die geld stuurde dit naar hun ouders. Daarnaast stuurde 45 procent geld naar andere familieleden zoals broers, zussen of tantes. Er wordt echter minder

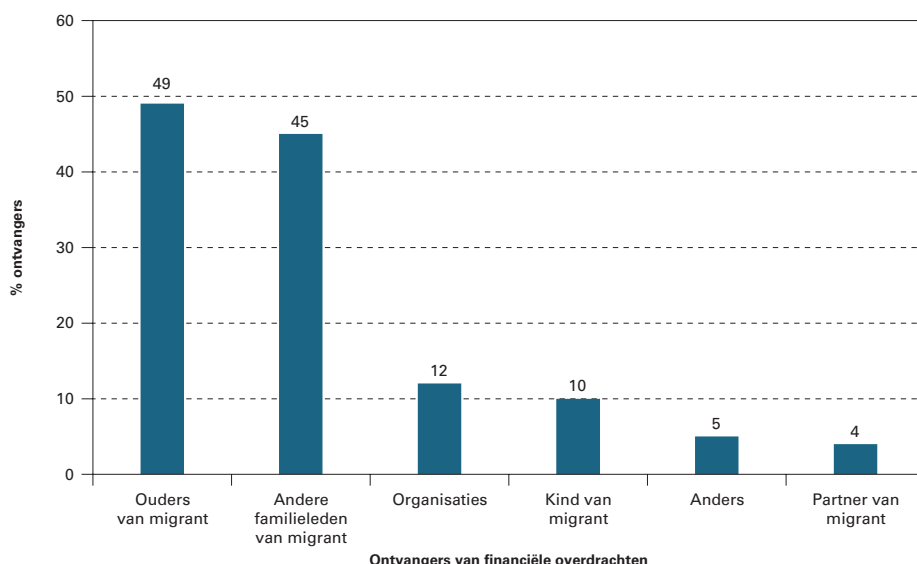
Foto: Willem Velthoven/Flickr

vaak geld naar de kinderen (10%) of partners (4%) gestuurd. Deze lagere cijfers kunnen worden verklaard doordat de meeste immigranten hun kinderen en partners meenemen naar Nederland en er dus minder vaak kinderen en partners in het herkomstland blijven. Tot slot is er nog een kleine minderheid die geld stuurde naar organisaties in het land van herkomst, zoals kerken of scholen (12%). Helaas bevat de gebruikte informatie geen details over de frequentie en omvang van deze overboekingen. Het kan hierdoor zowel om kleine eenmalige bedragen gaan als om grootschalige langdurige geldstromen. We weten echter uit eerder onderzoek, uitgevoerd door De Nederlandsche Bank, dat een grote groep immi-

SURVEY INTEGRATIE MINDERHEDEN

De resultaten uit dit onderzoek zijn gebaseerd op eigen berekeningen op basis van niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek betreffende de Survey integratie Minderheden (SIM) 2006, 2009, 2011 en 2015 welke in samenwerking met het Sociaal en Cultureel Planbureau zijn samengesteld. Deze gegevens zijn verzameld met als doel om de sociaaleconomische positie en banden met de herkomstlanden van verschillende immigranten te meten. De steekproef is willekeurig getrokken uit de Nederlandse bevolkingsregisters en de enquêtes zijn *face-to-face* afgenomen. Voor deze enquête zijn ongeveer elfduizend eerste generatie immigranten uit Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen, Polen en China geïnterviewd alsmede immigranten uit 'vluchtelingenlanden' als Somalië, Irak, Iran en Afghanistan.

Figuur 1. Verdeling van ontvangers van financiële overdrachten vanuit Nederland, 2006-2011 (percentages)

Noot: N = 1927. De respondenten konden meer dan één antwoord geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

Bron: Survey Integratie Minderheden (CBS, 2006-2011).

granten in Nederland maandelijks geld stuurt. De omvang verschilt naar het inkomen van de immigrant, waarbij De Nederlandsche Bank inschatte dat ongeveer 15 procent van het inkomen naar familie in het herkomstland wordt gestuurd.

Waarom sturen immigranten geld?

Wanneer mensen migreren verliezen ze niet de bindingen met het land van herkomst, maar blijven deze relaties gedeeltelijk intact, door bijvoorbeeld geld te sturen. In de migratieliteratuur wordt dit vaak verklaard vanuit een combinatie van de capaciteiten ('kunnen sturen') en motivaties ('willen sturen') van immigranten.

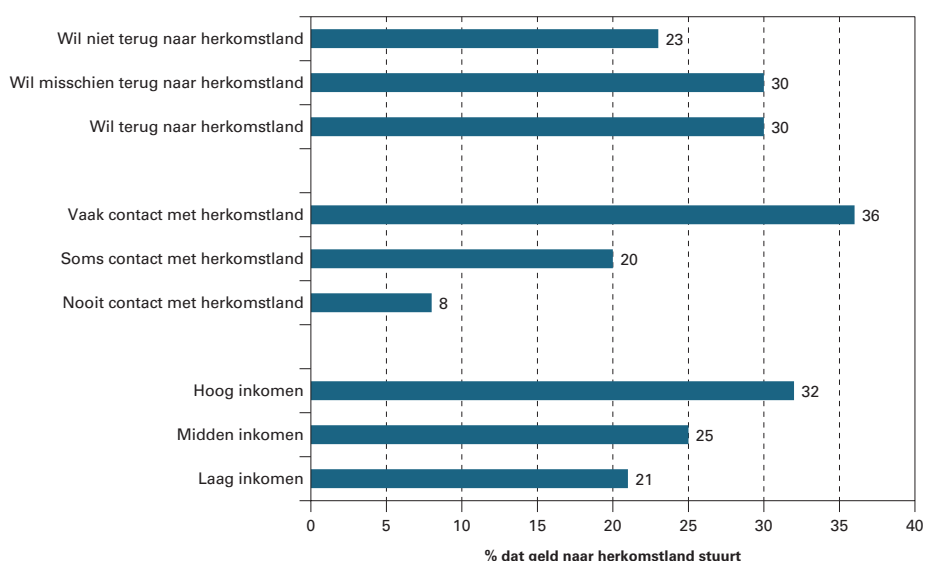
Wanneer er veel capaciteiten zijn om geld te sturen, is een immigrant sneller geneigd dit te doen. Een belangrijk voorbeeld van zo'n capaciteit is het inkomen: zo blijkt dat van de immigranten met een hoog inkomen, 32 procent geld naar het

herkomstland stuurt. Dit is aanzienlijk meer dan de 25 procent voor immigranten met een midden-inkomen of de 21 procent voor immigranten met een laag inkomen. Een hoger inkomen zorgt er dus voor dat immigranten vaker geld sturen (zie figuur 2).

Daarnaast kunnen hoge transactiekosten bij het overboeken een belemmering zijn voor immigranten die al weinig te besteden hebben. Gemiddeld genomen betaalt een immigrant in Nederland 7 procent transactiekosten om geld naar het herkomstland te sturen. Dit is redelijk vergelijkbaar met wat immigranten in andere landen betalen voor een transactie. De totale transactiekosten verschillen echter afhankelijk van het ontvangende land: een transactie richting Nigeria kost gemiddeld 3 procent van het totaalbedrag terwijl dit 7 procent is voor een transactie richting Turkije.

Naast de financiële capaciteiten zijn de motivaties belangrijk: hoe sterker de banden met het herkomstland, bijvoorbeeld hoe meer (telefonisch) contact een immigrant heeft met familie in het herkomstland, hoe groter de kans dat een immigrant geld stuurt. Van de immigranten die aangeven geen (telefonisch) contact te hebben met familie in het land van herkomst stuurt slechts 8 procent geld naar het land van herkomst. Immigranten die 'soms' of 'vaak' contact hebben, sturen aanzienlijk vaker geld (20% en 36% respectievelijk). Daarnaast kunnen de geldstromen ook worden verklaard door een persoonlijke investering van de immigrant: sommigen sturen bijvoorbeeld geld om een huis te kopen voor een toekomstige terugkeer naar het herkomstland. Zoals weergegeven in figuur 2 zijn immigranten die niet van plan zijn permanent terug te keren minder geneigd om geld te sturen (23%) dan immigranten die dit minstens overwegen (30%). Dit verschil suggereert dat het sturen van geld niet alleen bedoeld is als zorg voor achterblijvers, maar ook als een strategische zet voor persoonlijke zekerheid en toekomstmogelijkheden van de immigrant zelf. Dit motief lijkt echter een minder beslissende rol te spelen dan de andere factoren.

Figuur 2. Percentage van immigranten dat geld stuurt naar hun herkomstland, naar een aantal kenmerken, 2006-2015

Noot: 'Hoog inkomen' betekent de hoogste 33% binnen de steekproef (mediane netto-maandinkomen van 3450 euro); 'midden inkomen' betekent de middelste 33% binnen de steekproef (mediane netto-maandinkomen van 2080 euro); 'laag inkomen' betekent de laagste 33% binnen de steekproef (mediane netto-maandinkomen van 1290 euro). N = 13.378.

Bron: Survey Integratie Minderheden (CBS, 2006-2015).

Verschillen tussen herkomstlanden

Tot slot zijn er grote verschillen tussen de herkomstlanden van immigranten: Polen en Surinamers zijn sneller geneigd om geld naar het herkomstland te sturen dan immigranten uit andere landen (zie figuur 3). Dit kan voor een groot deel worden verklaard door de verschillen in capaciteiten en motivaties om geld te sturen. Voor Poolse immigranten geldt bijvoorbeeld dat zij het meest klassieke voorbeeld zijn van arbeidsmigranten en relatief recent zijn aangekomen. Hierdoor zijn nog veel familieleden in hun herkomstland in leven en zijn de banden nog sterk. Poolse immigranten verhuizen vaak voor een korte periode naar Nederland en laten eerder dan andere immigranten hun ouders en kinderen achter om geld naar hun familie te sturen. Daarnaast hebben Poolse immigranten gemiddeld doorgaans hogere inkomens en kunnen ze vanwege de het Poolse EU-lidmaatschap makkelijker geld overboeken naar Polen.

Voor Surinaamse immigranten kunnen de grote geldstromen worden verklaard door de historische banden tussen Nederland en Suriname. De Surinaamse gemeenschap woont al decennia in Nederland en om deze reden is er een hechte (financiële) relatie ontstaan. Hierdoor is er een variëteit aan overboekingskantoren in zowel Nederland als in Suriname ontwikkeld. Daarnaast heeft zich ook door de jaren heen een norm, dan wel morele verplichting, ontwikkeld onder Surinamers om familieleden in Suriname financieel te ondersteunen.

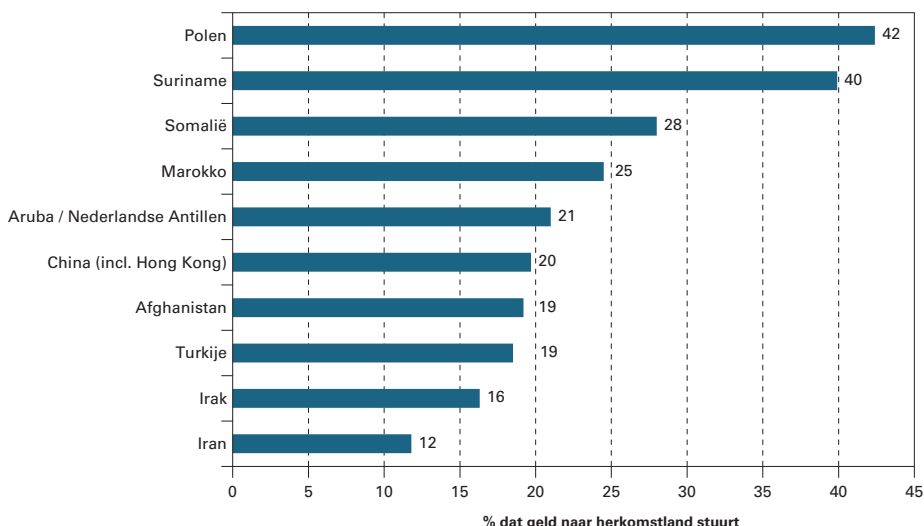
Wat verder opvalt is dat immigranten uit vluchtelingenlanden minder geneigd zijn om geld te sturen dan andere immigranten. Van de Afghaanse immigranten stuurt 19 procent geld naar het herkomstland, onder Irakezen is dit 16 procent en onder Iraniërs slechts 12 procent. Deze lagere geneigdheid om geld te sturen onder vluchtelingen in vergelijking met andere immigranten kan verschillende verklaringen hebben. Allereerst hebben vluchtelingen minder financiële capaciteiten om geld te sturen: vluchtelingen zijn de eerste jaren na aankomst vaker uitgesloten van de arbeidsmarkt, zijn vaker werkloos en hebben gemiddeld lagere inkomens dan andere immigranten. Een Somaliër verdient bijvoorbeeld gemiddeld 1890 euro netto per maand terwijl een Surinamer in Nederland gemiddeld 2730 euro netto verdient. Hierdoor zijn er ook minder financiële mogelijkheden om geld te sturen. Daarnaast kan het voor vluchtelingen moeilijker zijn om familieleden te bereiken en contact te onderhouden: telecommunicatie kan mogelijk niet meer functioneren en bezoeken naar het herkomstland zijn vaak uitgesloten.

Tot slot kunnen de lagere geldstromen onder vluchtelingen worden verklaard door overheidsingrijpen. Door bijvoorbeeld financiële sancties tegen Iran, is het voor Iraanse vluchtelingen ingewikkeld om geld naar familie te sturen. Zij zijn daardoor aangewezen op informele kanalen die doorgaans onbetrouwbaarder zijn (zie kader). Een bekend voorbeeld is het 'Hawala-systeem'. Deze informele infrastructuur functioneert zonder enige overheidscontrole, maar via een uitgebreid netwerk van agenten die financiële diensten kunnen leveren in landen als Afghanistan, Somalië, India en Eritrea. Vooral Somaliëse immigranten maken veelvuldig gebruik van dit informele netwerk om geld te sturen. Volgens Cordaid verloopt ongeveer 73 procent van de geldzendingen van Nederland naar Somalië via dit 'Hawala-systeem'. Als gevolg van deze sterk ontwikkelde informele kanalen, sturen Somaliëse immigranten ook aanzienlijk vaker geld dan andere vluchtelingen (zie figuur 3).

Conclusie

Geldzendingen van immigranten zijn een belangrijk aspect van migratie. Ze vormen een financiële levenslijn voor miljoenen families wereldwijd en weerspiegelen blijvende verbondenheid van immigranten met het land van herkomst. Er zijn echter grote verschillen tussen de immigrantengroepen. Vluchtelingen, bijvoorbeeld, zijn door een samenloop van factoren minder geneigd geld

Figuur 3. Percentage van de immigranten dat de afgelopen 12 maanden geld stuurde naar hun herkomstland, 2006-2015

Noot: N = 11.378.

Bron: Survey Integratie Minderheden (CBS, 2006-2015).

te sturen dan andere immigranten. Dit terwijl juist de familieleden in zulke post-oorlogsgebieden de financiële hulp het meest nodig hebben. Daarnaast is het belangrijk om te kijken naar de langetermijneffecten van deze geldstromen voor de immigrant zelf: veel Surinaamse, Marokkaanse en Turkse immigranten hebben onderhand de pensioenleeftijd bereikt maar hebben vaak een pensioengat, wat mogelijk kan leiden tot minder capaciteit om geld naar het land van herkomst te sturen.

Koen Veldman, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: veldman@nidi.nl

LITERATUUR:

- Ehrismann, M., M. de Gruijter, M. Bouwmeester en M. Sikkema (2022), Remittances – Belemmeringen bij geldtransacties van migranten naar familie in hun land van herkomst. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Mohogu, M. (2006), African remittance markets in the Netherlands. Study commissioned by Cordaid, Erpe-Mere: Mindanda Research & Consulting.
- Winter, D. de, L. Archangel, G. Junne en J.M. Chatlein (2014), Remittances market in the Netherlands. Working paper, Amsterdam: De Nederlandsche Bank.

HOE WERKT GELD STUREN NAAR HERKOMSTLAND MIGRANTEN?

Grofweg kan een immigrant in Nederland op drie manieren geld naar het herkomstland sturen: via (1) de bank, (2) geldtransactiekantoren, of (3) informele kanalen. De keuze tussen deze drie mogelijkheden wordt meestal bepaald door de kosten, gemak en betrouwbaarheid.

Banken worden vaak gezien als betrouwbaar maar prijzig, en zijn vooral geschikt voor het overmaken van grotere bedragen als snelheid minder belangrijk is. Nadelen zijn de beperkte toegang tot bankrekeningen in het herkomstland en financiële sancties opgelegd aan bepaalde landen als Iran, Afghanistan en Somalië.

Geldtransactiekantoren zijn doorgaans toegankelijker, sneller en goedkoper dan banken, en worden vaak via lokale agenten aangeboden. In Nederland zijn ruim 800 agenten actief, waarvan Western Union, Money Gram en Suri-change bekende voorbeelden zijn. Geldtransactiekantoren nemen het grootste deel van de transacties voor hun rekening en worden vaak ook als betrouwbaar gezien, maar betaalbaarder dan banken.

Tot slot sturen veel immigranten via informele kanalen geld naar het herkomstland. Dit kan een internationaal netwerk zijn zoals het 'Hawala'-netwerk, waarbij geld via tussenpersonen wordt gestuurd of het wordt contant meegegeven als een bekende het herkomstland bezoekt. Deze informele kanalen zijn doorgaans sneller en goedkoper, en omzeilen de overheid, waardoor transacties mogelijk zijn ongeacht financiële sancties. Ze zijn echter wel minder betrouwbaar.

Van bevolgingskrimp naar -groei en krapte op de woningmarkt

Wat doet krimp en groei met de woningmarkt? Een vergelijkend onderzoek in 2009 en 2023 onder de Nederlandse bevolking over de tevredenheid over het woningaanbod in de eigen woonplaats laat een sterke omslag zien.

In 2009 was de verwachting dat de bevolking van Nederland zou krimpen, met prognoses die aangaven dat de bevolkingsomvang rond 2040 zou gaan dalen. Deze demografische krimp zou vooral zichtbaar zijn in gebieden buiten de Randstad, denk aan Limburg, Zeeland en Noord-Nederland. Destijds was er weinig aandacht voor de mogelijkheid dat Nederland te maken zou krijgen met een woningtekort. Sterker nog, veel huizen stonden in 2009 'onder water': een hypotheekschuld die de marktwaarde van de woning overtrof. Hoe anders is de situatie in 2023. In plaats van de verwachte bevolgingskrimp, heeft Nederland in 2023 juist te maken met een periode van sterke bevolkingsgroei. Maar wat doet dat met de tevredenheid over de woningmarkt?

Voor het meten van de ervaren woningmarktkrapte is vooral de eigen gemeente van belang, omdat een groot deel van de verhuizingen plaats vindt binnen de eigen gemeente. De vraag "Hoe beoordeelt u de leefsituatie in uw woonplaats op huizenaanbod?" is zowel in een tijd van bevolkingsgroei (2023) als krimp (2009) gesteld en de uitkomst staat in de onderstaande figuur. Op basis van twee speciale surveys onder de Nederlandse bevolking onderzochten we in hoeverre het oordeel over de lokale huizenmarkt is veranderd tussen 2009 en 2023. In 2023 was men een stuk negatiever over de lokale woningmarkt dan in 2009. Was ongeveer één op de twee Nederlan-

ders (48%) nog positief of zeer positief gestemd in 2009, dit is inmiddels gedaald naar slechts één op negen (11%) in 2023. Als we inzoomen op specifieke groepen, dan zien we de grootste afname in positief sentiment voor eigenaren van een koopwoning, voor huurders zien we een minder grote verschuiving. Waar kopers in 2009 nog zeer positief waren over het huizenaanbod in hun woonplaats, is dat beeld in 2023 compleet omgeslagen en zijn zij zeer negatief. Huurders zien in 2023 de lokale woningmarkt ook somber in, maar reeds in 2009 was een aanzienlijk deel van de huurders al negatief gestemd. Uit nadere analyse blijkt dat inwoners van stedelijke gebieden negatiever zijn geworden over het woningaanbod vergeleken met 2009. Daarnaast was het opvallend dat in 2009 vooral de hogere inkomensgroepen positief waren over de lokale woningmarkt. In 2023 waren zowel hoge als lage inkomens ontevreden over de woningmarkt. Verder was het frappant dat de babyboomgeneratie (geboren 1944-1953) zowel in 2009 als 2023 een stuk positiever was over het huizenaanbod dan de andere generaties.

De Nederlandse bevolking is in de afgelopen jaren harder gegroeid dan werd voorzien. In 2009 was er nog sprake van verwachte bevolgingskrimp en dreigende leegstand, inmiddels viert tv-programma's als 'Kopen zonder Kijken' hoogtij en is het oordeel over de huizenmarkt

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Nico van Nimwegen, redacteur Lin Rouvroye, redacteur Juul Spaan, redacteur Maaike van der Vleuten, redacteur Jasper Bosma, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	https://nidi.nl/demos
Abonnementen	gratis
Druk	Koninklijke Van der Most
Opmaak	www.up-score.nl

totaal omgeslagen. De huidige krapte op de woningmarkt illustreert het belang van (rekening houden met veranderende) demografische ontwikkelingen.

Alex Kortink Boada, NIDI-KNAW/

Rijksuniversiteit Groningen,
e-mail: kortinkboada@nidi.nl

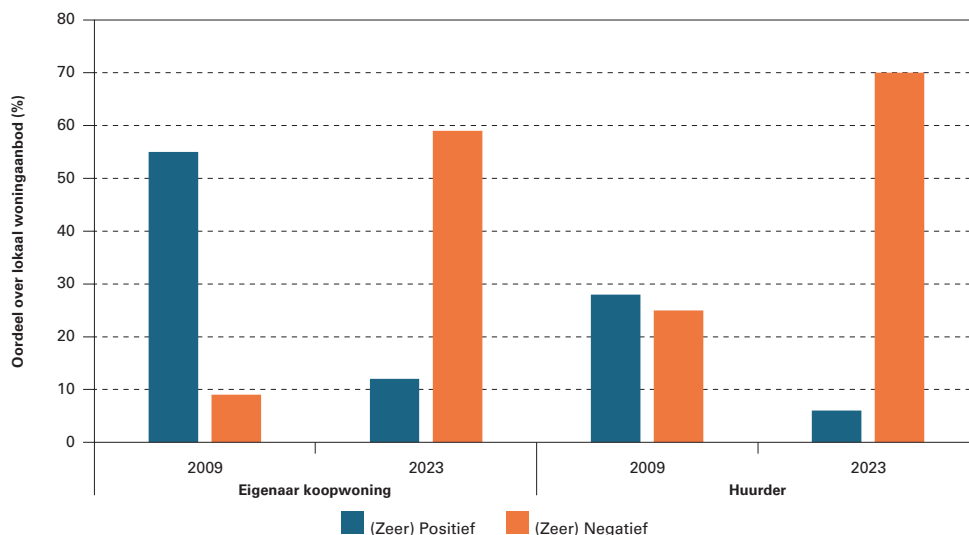
Jornt Mandemakers, NIDI-KNAW/

Rijksuniversiteit Groningen,
e-mail: mandemakers@nidi.nl

LITERATUUR:

- Dalen, H.P. van en K. Henkens (2011), Who fears and who welcomes population decline? *Demographic Research*, 25 (13), pp. 437-464.
- Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 (2024), *Gematigde groei – Rapport van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050*, Den Haag: SDO 2050.

Oordeel over het plaatselijke woningaanbod (percentage positief/negatief), naar eigenaar van koopwoning versus huurder, 2009 versus 2023

Noot: De vraag waarop deze resultaten zijn gebaseerd luidt: "Hoe beoordeelt u de leefsituatie in uw woonplaats op huizenaanbod?" Antwoordcategorieën: 1 ("Zeer negatief") tot en met 5 ("Zeer positief"). Zeer negatief en 'Negatief' zijn samengenomen, net als 'Positief' en 'Zeer positief'. De neutrale antwoordpositie is in deze figuur weggelaten.

Bron data: CentERpanel, Bevolgingskrimp (2009) en LISS, Bevolkingsontwikkelingen (2023).